

КРАДУ НАМ ИСТОРИЈУ: Српска баштина расута по свету

03.02.2018.

Широм света расуто на хиљаде србских рукописа, реликвија, уметничких дела и архивских докумената: Не постоји институција која трага за баштином непроцењиве вредности.

Безброј србских старих рукописа, ретких књига, уметничких дела, реликвија и докумената расуто је по музејима, библиотекама, архивима и приватним збиркама широм света, што и не би било тако страшно да нам ово културно благо није ишчилело из свести, кажу познаваоци националне баштине.

Прецизни званични подаци о србском културном наслеђу ван Србије не постоје, као што не постоји ни национална институција са задатком да трага за тим непроцењивим благом.

– Нажалост, ми немамо Нешнел херитиц као Енглези, ни Центар националне славе као Руси који брину о националном културном наслеђу где год се оно налазило – каже Владимир Давидовић, стручњак за међународно право, дугогодишњи секретар и управник послова САНУ и пасионирани трагач за заборављеним културним благом.

СЕОБЕ И ОТИМАЧИНЕ

Током шест великих сеоба у вековима турске доминације Срби су део свог духовног блага носили са собом у збегове, а део су остављали на милост и немилост освајачима.

Оно што није уништено куповале су стране дипломате и обавештајци у оквиру припрема за сламање Османске империје у Европи.

Кад су старине ушле у моду појавило се и мноштво трговаца и лопова који нису имали појма о уметничкој и историјској вредности србских књига, али су савршено добро осетили да се на њима може зарадити. Тако је дошло до парадокса да највећи део србских драгоцености није покраден у средњовековним османлијским похарама, већ током прошлог столећа када су пљачку србског културног блага извели цивилизовани европски народи.

– Није толики проблем што нам је баштина расута широм света, све док је неко чува. Невоља је што је ми сами заборављамо.

Како другачије објаснити да нико не проучава велики број србских рукописа у манастиру Свете Катарине на Синају, где је боравио Свети Сава и који су касније помагали краљица Јелена, краљеви Драгутин и Милутин, а Јоаникије Србски је био игуман.

Процене стручњака указују да је широм света распршено око 5.000 средњовековних рукописа и књига, а да се не говори о иконама, реликвијама, опљачканим музејским експонатима и архивама.

Међутим, чак и прикупљање најосновнијих информација о локацијама где се драгоцености налазе веома је мукотрпно и зависи пре свега од посвећености, вештине, упорности и лукавства појединаца који су спремни за понекад опасне авантуре у паралелном свету иза институција, у коме се мешају научне и квазинаучне страсти, политичке интриге и криминал.

– Још у Југославији почело је политичко покрштавање србских средњовековних рукописа – открива др Никола Кусовац, наш истакнути историчар уметности и дугогодишњи кустос Народног музеја.

– Најстрашније политичке злоупотребе одвијале су се у Хрватској, где су у музејима задржани многи драгоцени документи које су усташе у Другом светском рату опљачкале из србских манастира и цркава.

Не заборавите да су стручњаци НДХ, као што је био Ткалчић, тада ушли у архиве Сремских Карловаца и манастира Фрушке горе где су селектовали материјал и један део уништили, а други спасили да би их прогласили средњовековним рукописима писаним хрватском ћирилицом.

Саговорник Новости додаје да опљачкано благо из манастира и цркава са територије НДХ никад није у потпуности враћено власнику – СПЦ, већ је угурано у депое Свеучилишне библиотеке, Југословенске академије знаности и уметности и Повијесног музеја Хрватске уз цинично обећање Владимира Бакарића да ће једног дана србска баштина бити изложена у музеју Срба у Хрватској.

Тако је у Загребу и завршила Крмчија (законоправило) Светог Саве, један од најдрагоценијих србских рукописа који до дан-данас није враћен.

ТОВАРИ ЗА РУСИЈУ

Русија чува велики број србских рукописа, укључујући и најстарији – Савину књигу из 10. века, која носи име по преписивачу, попу Сави. Руски монаси, или припадници чувене тајне службе црне канцеларије који су се представљали као калуђери путовали су по Србији одржавајући контакт Москве с овдашњим свештенством, а у Русију су носили читаве товари старих србских књига.

– Тај материјал је био веома тешко доступан истраживачима – наглашава Кусовац.

– Пре сте могли да дођете до баштине Срба у Бугарској и Мађарској, државама с којима смо били у полуратном стању, него до оне у Хрватској и Македонији, где су србске средњовековне богомоље и документи морали да буду називани византијски.

Тек после Титове смрти део украденог блага и реликвија из Војводине, Хрватске и БиХ враћен је Србској православној цркви и смештен у Владичански дом у Пакрацу, који је деведесетих међу првима био на удару хрватских снага.

– Нажалост, то и лично могу да посведочим, јер сам двогледом гледао зенге како из владичанског дома износе старе документе, од средњовековних рукописа до матичних књига и бацају их у пламен – присећа се с тугом Кусовац.

– У Загребу је 1992. миниран музеј СПЦ у коме је такође уништен велики број старих књига и докумената која су сведочила о вековном постојању Срба на тим просторима. Нажалост у последње време поново је актуелно покрштавање србске писане баштине у хрватске ћирилске рукописе.

Покојни патријарх Павле стално је указивао да србска национална баштина спасена из Хрватске тамо може да се врати тек онда када се тамо врати и народ коме она припада. Сада се та баштина враћа црквама које су уништене, тако да се не зна где она заправо завршава.

Да је опљачкана баштина запаљива роба без обзира на старост показује и извештај Потрага за украденом историјом о пљачки србских историјских докумената у Другом светском рату, који је скриван 60 година.

ПРИВАТИЗАЦИЈА ИСТОРИЈЕ

Велики део архива из Првог србског устанка, кад је створена модерна србска држава, званично се сматра заувек несталим.

Међутим, познаваоци антикварског тржишта тврде да то није истина.

– Примерак Карађорђевог устава из 1806. продала је Колумбија музеју у Њујорку једна дама из породице Карађорђевић – каже Владимир Давидовић.

– Један наш епископ још у својој кући држи Карађорђеву ратну заставу коју је претходни власник завештао цркви.

У њему секретар државне комисије за реституцију Војислав Јовановић Марамбо упозорава да су Немачка и Аустрија и после Првог светског рата

злоупотребиле покрадене документе за креирање историјских фалсификата који су одговорност за светски сукоб сваљивале на Србију и позивале на нови превентивни рат против ње.

Нажалост, опљачкани архиви ни до данас нису враћени, као ни благо опљачкано из Народног музеја.

– Ако погледате регистар експоната Народног музеја пре Првог светског рата и њихов попис по окончању рата, видећете хиљаде рубрика с истом белешком: Није затечено – каже др Никола Кусовац.

– У аустријском бомбардовању 1914. музеј је тешко страдао и остатак драгоцености је укрцан у железничку композицију за Грчку. Међутим, Шиптари су напали и опљачкали воз код Косовске Митровице, а благо су развукли они, Немци и Бугари. Упркос многим међународним договорима, до данас је у музеј враћена само једна мала римска посуда из Немачке.

Парадокс је, по мишљењу Владимира Давидовића, да је Србија у оба светска рата била победник, а да од Бугарске није тражила опљачкано благо, иако је на то полагала сва права.

– Ризницу Високих Дечана опљачкану у Првом светском рату данас можете видети изложену у музеју у Софији, као и икону племића Дејановића из 14. века украдену из манастира Поганово, крај Пирота, а у Народној библиотеци у Пловдиву је велика збирка отетих србских рукописа – набраја Давидовић.

ВЕЛИКА СЕОБА

После велике сеобе под Арсенијем Чарнојевићем велики број Срба одселио се у данашњу Украјину и основао две државе Славјаносербију и Нову Србију, чији се архиви и данас налазе у Минску.

– Нарочито велики број рукописа налази се на Казањском универзитету у Казању, Новоросијском музеју у Одеси, Петроградском музеју и Публичној библиотеци. Изузетно вредна збирка од 1.500 рукописа је у Румјанцевском музеју у Москви, где се и у библиотеци налази велики број рукописа које је сакупио Гиљфердинг, руски конзул у Сарајеву.

– Велики број старих књига, међу којима Псалтир с часловцем из 1519, Празнични минеј из 1538, Октоих из 1537, али и веома ретка књига Новјејши славенски прописи, коју је у Сремским Карловцима изрезао Захарије Орфелин, сва у гравирама, налази се у Црквеном музеју у Лавову – наводи Владимир Давидовић.

-

Извор: Вечерње новости

Објавио: Видовдан